

مطالعه تطبیقی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت

مجید اسدی^{۱*}، حسین ولی‌وند زمانی^۲

چکیده

برای شناخت اندیشه نظامی هر واحد سیاسی، ماهیت مبانی دینی و ایدئولوژیک اندیشه نظامی آنها لازم و ضروری است و در این راه آگاهی از اندیشه نظامی ادیان الهی اهمیت زیادی دارد. از آنجایی که بیش از نیمی از مردم جهان پیرو دو دین اسلام و مسیحیت می‌باشند، شناخت اندیشه نظامی آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است لذا هدف پژوهش، مقایسه تطبیقی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت و احصاء نقاط اشتراک و افتراق آنها می‌باشد و بر همین اساس سوال پژوهش نیز نقاط اشتراک و افتراق هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت کدامند؟ تعیین گردید. پژوهش حاضر که از نوع کاربردی - توسعه‌ای می‌باشد، با روش مقایسه تطبیقی و با بهره‌گیری از رویکرد تحلیلی - توصیفی، به روش کیفی و به کمک نرم افزار مکس کیودا انجام شده است. یافته‌های پژوهش مبین این است که عمده‌ترین وجوه اشتراک در خصوص هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت در مفاهیمی همچون: مقابله به مثل، مبارزه و نابودی کفر، گسترش دین، دستیابی به صلح و عدالت گسترتری خلاصه می‌شود. افتراق اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت در هدف جنگ و دفاع نیز به این شرح است که، دین مسیحیت اجبار به اطاعت از مسیحت و طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی را از دلایل توجیه جنگ می‌داند در حالی که در اسلام صرفاً جهاد دفاعی برای حفظ دین مشروع است و گسترش اسلام با جنگ فقط در خصوص کفار مجاز است نه سایر ادیان الهی. در مجموع می‌توان چنین بیان نمود که اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت در خصوص هدف جنگ و دفاع، اختلاف چندانی ندارند و آنچه در ظاهر دیده می‌شود اختلاف در دیدگاه پیروان آنهاست.

واژه‌های کلیدی: مطالعه تطبیقی، اندیشه نظامی، هدف جنگ، اسلام، مسیحیت

۱. دکترای علوم دفاعی رهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

ایمیل: m.tehran.93@gmail.com

۲. دانشیار دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران

مقدمه

بیان مساله و اهمیت پژوهش: مبانی اعتقادی و ایدئولوژی حاکم بر هر جامعه‌ای از مؤلفه‌های مهم در شکل‌گیری اندیشه سیاسی و به تبع آن اندیشه نظامی آن است. (ولی‌وند زمانی و همکاران، ۱۴۰۱) لذا مطالعه اندیشه‌های نظامی ادیان الهی کمک شایانی به شناخت و آگاهی از اندیشه نظامی کشورها نموده و موجب درک عمیق‌تر از ریشه‌های کنش‌های نظامی کشورهای مختلف می‌گردد. چنین درکی، پشتوانه تفسیری عقلایی از روابط مبتنی بر رقابت و منازعه بوده، تحلیل وضعیت صحنه‌های محتمل جنگ و رقابت را تسهیل می‌نماید. بر این اساس لازم است که برای شناخت اندیشه نظامی هر واحد سیاسی، ماهیت مبانی دینی و ایدئولوژیک اندیشه نظامی آنها را مورد بررسی قرار داد. بر اساس آخرین داده‌های مراکز آماری کشورها، تعداد کل جمعیت زمین در سال ۲۰۲۲ بیش از هشت میلیارد نفر است و اسلام دومین دین رایج پس از مسیحیت است که تقریباً ۲,۳۵ میلیارد نفر پیرو در سراسر جهان دارد. تعداد مسلمانان جهان در سال ۲۰۲۲، بیش از دو میلیارد نفر در سراسر جهان تخمین زده شده است که معادل بیش از یک چهارم جمعیت جهان است. (خبرگزاری شبستان، ۱۴۰۱)

دو دین الهی اسلام و مسیحیت بیشترین پیروان را در جهان دارا می‌باشند و بیش از نیمی از مردم جهان پیرو این دو دین می‌باشند که تعداد زیادی از واحدهای سیاسی دنیا را در بر می‌گیرند. از آنجایی که ادیان الهی به عنوان بنیادهای فکری و عقیدتی تشکیل دهنده اصول و مبانی اندیشه‌های نظامی در طول تاریخ بشریت محسوب می‌گردند لذا شناخت بهتر اندیشه نظامی آنها زمینه مناسبی برای مطالعه و بررسی کنش‌های نظامی کشورهای جهان که تابع این ادیان می‌باشند را فراهم می‌آورد. لذا مسئله اصلی این پژوهش، عدم پرداختن به هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت است و بر همین اساس، هدف اصلی این نوشتار مقایسه و مطالعه تطبیقی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی دو دین الهی اسلام و مسیحیت تعیین گردید و بر همین اساس سؤال اصلی این پژوهش (نقاط اشتراک و افتراق هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت کدامند؟) می‌باشد. در این پژوهش به منظور بررسی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت، آرا و نظرات بزرگان این ادیان و کتب مذهبی آنها مورد پژوهش قرار گرفته است. بدین منظور ابتدا مختصری به نظر این ادیان در خصوص جنگ و دفاع

پرداخته و در ادامه با بررسی اسنادی و روش تحلیل کیفی، به کمک نرم‌افزار مکس کیودا^۱ نسبت به استخراج مفاهیم و محورهای کلیدی اندیشه نظامی این دو اقدام و بر پایه این محورها نسبت به مقایسه تطبیقی و بیان نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها اقدام گردیده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش:

کتب و پژوهش‌های بسیاری در خصوص جنگ و جهاد در ادیان مختلف از جمله اسلام و مسیحیت به رشته تحریر درآمده که به صورت کلی به مباحث مرتبط با جنگ و دفاع پرداخته‌اند؛ با توجه به گستردگی منابع، پژوهش‌گران سعی نمودند در انجام این پژوهش به مواردی که بیشتر به بعد هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت پرداخته‌اند مراجعه نماید، لذا در ادامه به برخی از بارزترین آن‌ها اشاره می‌گردد.

میرمحمدی در سال ۱۳۹۰ طی پژوهشی با عنوان مشروعیت جنگ‌های صلیبی از دیدگاه روحانیان مسیحی و مقایسه آن با ماهیت جهاد مسلمانان در برابر صلیبی‌ها، به این نتیجه رسیده است که جنگ‌های صلیبی، نمونه تمام‌عیاری از جنگ‌های مقدس بوده‌اند که آموزه‌سازی روحانیان مسیحی در باب جنگ عادلانه نتوانسته است ماهیت آنها را تغییر دهد؛ زیرا روایات تاریخی از این جنگ‌ها، اجازه انطباق آنها با آموزه جنگ عادلانه را نمی‌دهد. جهاد مسلمانان با صلیبی‌ها نیز - چه در قالب جهاد به ظاهر ابتدایی و چه در قالب جهاد تدافعی و پیش‌دستانه - ماهیت جهاد دفاعی داشته است که فقیهان شیعه و سنی معاصر این جنگ‌ها، آن را مشروع دانسته‌اند.

نظیفی و جعفری در سال ۱۳۹۰ در پژوهش خود به بررسی مفهوم و ماهیت جنگ و مخاصمات مسلحانه در اسلام و حقوق بین‌الملل پرداخته و به این نتیجه رسیده که با توجه به اهداف فلسفه و ماهیت مخاصمات در نظام اسلامی که از آن به جهاد فی سبیل‌الله تعبیر می‌کند مخاصمه در این نظام، متفاوت با حقوق بین‌الملل می‌باشد.

نظریه جنگ عادلانه در فلسفه سیاسی سنت آگوستین عنوان پژوهشی است که توسط باقری و حقیقت در سال ۱۳۹۲ انجام شده است؛ پژوهش‌گران طی این پژوهش به این نتیجه رسیده‌اند که آگوستین جنگ را در صورتی عادلانه می‌داند که صادرکننده جنگ دارای مشروعیت الهی بوده و هدفش از این کار اجرای عدالت و برپایی جامعه توحیدی و صلح باشد، به نظر آگوستین، نظریه

جنگ عادلانه دارای سه ویژگی اساسی است: اخلاق و عدالت؛ قوانین و مشترک‌المنافع؛ همین سه نکته، مهم‌ترین دستاورد نظریه جنگ عادلانه است؛ از طرفی وی محور اساسی جنگ عادلانه را گناه قرار می‌دهد و بیان می‌کند که برای رهایی از زندگی مادی و شکل‌گیری زندگی معنوی جنگ عادلانه شکل می‌گیرد. آگوستین کوشیده است تا بر اساس مباحث دینی، تعریفی متفاوت از عدالت ارائه کند و بر اساس آن دیدگاهی متفاوت با فلاسفه گذشته خود از عدالت که صورتی زمینی داشت ارائه کند و تفسیری روشن از جامعه معنوی و آرمان شهر خود بر اساس ادله دینی و طبیعی ارائه کند.

ذوالفقاری در سال ۱۳۹۳ در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با موضوع بررسی تطبیقی جنگ و جهاد از دیدگاه قرآن و تورات بیان می‌کند که هدف از جهاد در قرآن حاکمیت توحید و گسترش دین خدا و دفاع از توحید و ضروریات زندگی بشر است در حالیکه در تورات نیز جنگ و جهاد وجود داشته با این تفاوت که اهداف جنگ در تورات تصرف سرزمین یک ملت و قتل و عام و نابود کردن همه مردم آن شهرها بوده است. وی در این پژوهش به این نتیجه رسیده است که اسلام نه تنها دین خشونت نیست بلکه پیام‌آور صلح و دوستی است در حالیکه در تورات خشونت بیشتری به چشم می‌خورد.

بررسی و تحلیل محتوای جنگ، جهاد و پرورش نظامی در قرآن با تأکید بر مقایسه با ادیان یهودیت، مسیحیت و زردشت عنوان پژوهشی است که اشرفی و حسینی در سال ۱۳۹۶ انجام داده‌اند؛ نتیجه پژوهش این است که قرآن درباره جنگ، تصویری جامع، واقع بینانه، صلح‌آمیز و تعالی بخش ارائه می‌دهد و در اصول ساختاری و کارکردهای قرآنی جنگ، عزت، اقتدار، تعالی و تکامل روحانی و معنوی انسان بر اساس آموزه‌های الهی ملحوظ شده است. این دیدگاه نسبت به جنگ به تربیت مجاهدانی می‌انجامد که با انگیزه‌های الهی و هدف گسترش ارزش‌های الهی به دور از خشونت غیرانسانی به جهاد می‌پردازند. از دیگر نتایج آن است که نشان می‌دهد در قرآن در مقایسه با سایر ادیان الهی- از جهت کمی و کیفی- گزاره‌های کمتری به جنگ و مفاهیم متناظر با آن اختصاص یافته است.

نتیجه پژوهش مهدویان و افتخاری که در سال ۱۳۹۷ با عنوان شاخص‌های جنگ عادلانه در سیره نظامی امیرالمؤمنین (علیه السلام) انجام شده است، گویای این است که علت جنگ را می‌توان اخلال در امنیت و بروز شکاف اجتماعی ناشی از بیعت‌شکنی عنوان کرد. جنگ در سیره امیرالمؤمنین (علیه السلام) به ندرت ضرورت می‌یابد و تساهل حضرت علی (علیه السلام) به حدی

است که تنها پس از آنکه دشمنان به شمشیر دست می‌برند، جنگ را به‌عنوان آخرین گزینه ممکن برمی‌گزینند. به‌طور کلی هدف از جنگ در شیره حضرت را می‌توان مقابله با کجروی‌ها و انحراف‌های جامعه دانست.

درمگردیچیان و همکاران در سال ۱۴۰۰ عدالت و جنگ عادلانه از دیدگاه آگوستین قدیس، را طی پژوهش خود بررسی نموده‌اند؛ نتایج مقاله حاکی است که آگوستین با تاسی از سنت مسیحیت و با تلفیق دیدگاه‌های اندیشمندان ما قبل خود بویژه سیسرو به‌طور ماهرانه‌ای در جهت پرکردن خلاء ناشی از تفکر منع جنگ و ضرورت برقراری عدالت با توسل به جنگ در سنت مسیحیت می‌پردازد. همچنین، در آموزه‌های مسیحیت، ورود به جنگ تحت هر عنوان ممنوع گردیده است و مسیحیت توسل به جنگ را به‌طور کلی منع می‌نماید.

با بررسی نگارنده‌گان مشخص گردید که با وجود اینکه مقالات زیادی به موضوعات جنگ و جهاد در ادیان پرداخته‌اند ولی مقایسه تطبیقی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی ادیان الهی مورد توجه قرار نگرفته است و پژوهش‌های صدرالاشاره همگی به بررسی جنگ، جهاد و دفاع در دو دین اسلام و مسیحیت پرداخته‌اند ولی بررسی هدف جنگ و دفاع در اسلام و مسیحیت و مقایسه آن در هیچ یک از پژوهش‌ها انجام نشده است و نوآوری این پژوهش پرداختن به این مقوله و احصاء نقاط اشتراک و افتراق هدف جنگ و دفاع از دیدگاه اسلام و مسیحیت به روش مقایسه تطبیقی می‌باشد. از آنجایی که پژوهش‌های موردبررسی قرار گرفته با توجه به پرداختن به دیدگاه اسلام و مسیحیت در خصوص جنگ، با موضوع پژوهش مرتبط است و از کلیات بحث آن‌ها در ادبیات پژوهش استفاده خواهد شد.

مبانی نظری:

مطالعه تطبیقی: یکی از روش‌های پژوهش کمی و کیفی است که در آن دو یا چند متغیر یا فرایند همگون که می‌توانند نمونه‌ها و موارد محسوس یا نامحسوس باشند، بررسی می‌شوند؛ با این هدف که با توصیف و تبیین اشتراک‌ها و اغلب تفاوت‌ها، بتوان آن پدیدارها را شناسایی کرد و به تفسیرها و احتمالاً تعمیم‌های تازه دست یافت. (کومار، ۱۳۹۰: ۴۰) اندیشه نظامی: اندیشه نظامی، اشاره به مجموعه عناصر و اجزای نظام‌مندی دارد که در یک منظومه منسجم گرد هم آمده‌اند و در راستای تعریف مفهوم امنیت به مقابله با شرایط و عناصر ناامنی می‌پردازد. (اسدی و همکاران، ۱۴۰۱)

اندیشه نظامی، تفکری منسجم، موجه، اصولی، مهم و دارای چارچوب است که به بررسی مسئله بقای مادی و معنوی یک جامعه در مقابل خطرات و تهدیدات با توسل به قوه قهریه و سلاح و در جهت نیل به امنیت و تأمین منافع آن می‌پردازد. (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۲۹)

هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام:

جنگ در منابع اسلام به ابتدایی یا تعرضی و دفاعی یا تدافعی تقسیم می‌شود. بسیاری از آیات قرآن و همچنین سیره و سنت پیامبر اسلام (ص) به صورت روشن، جنگ تعرضی را مردود دانسته و جهاد ابتدایی را با روح اسلام سازگار نمی‌دانند. در آموزه‌های دینی بر جهاد تدافعی به‌منظور پاسداری از منافع اسلام و جامعه اسلامی تأکید شده است و تنها در موارد و شرایط خاص و با حضور معصوم (ع) جنگ ابتدایی تجویز شده است که با هدف تعالی انسان و تحقق جامعه توحیدی قابل توجیه و تأیید است. (کلینی، ۱۳۹۳: ۱۰)

در اسلام هدف از جهاد دفع ستم و رفع ظلم است و برای رفع فتنه و حمایت از حقوق و آزادی‌ها و جان و مال و سرزمین، مسلمانان باید همیشه آماده پیکار باشند. مسلمان برای حفظ مقام و حیثیت طبیعی خویش مبارزه می‌کند و می‌کوشد تا مقام و موقعیتی را که خدا برایش آفریده و مقرر داشته و پسندیده است نگهداری کند و از مرتبه‌اش تنزل ننماید. در واقع در اسلام حفظ کرامت انسان و رسیدن او به سعادت مهم‌ترین هدف است و بر همین اساس هدف از جنگ نیل به صلح و عدالت است نه جهان‌گشایی، استعمار، سلطه بر ملت‌های دیگر و مواردی از این قبیل. (فارسی، ۱۳۶۳)

آبیاری به نقل از ابن هشام آورده است که پیامبر (ص) در جنگ بدر قصد نداشت آغازگر جنگ باشد. به همین جهت به نیروهای نظامی فرمان داد: تا به شما دستور نداده‌ام حمله نکنید و اگر دیدید دشمن اطراف شما را گرفت شما تیرها را بسوی آنها بکار برید. (آبیاری، بیتا: ۶۲۵) این سخن پیامبر بیان‌گر این امر است که ایشان از اینکه آغازگر جنگ باشند، اعراض می‌کرده‌اند. در قرآن جنگ علیه کفار ستیزه‌جو، ناهنجاری‌های خصومت‌بار اجتماعی و بشری و علیه ظلم و ستم، فساد و بی‌عدالتی و برای تحقق عدل و داد و توحید و حقوق انسانی در جهان وظیفه‌ای مقدس و بس‌والا معرفی شده و بر همین اساس برای آن اجر والایی نیز در نظر گرفته شده است، به گونه‌ای که اجر عظیم به فرد پذیرنده و اجرا کننده آن تعلق می‌گیرد. همان‌گونه خداوند در آیه ۷۴ سوره نساء می‌فرماید: «... فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا» «... او را (در بهشت ابدی) اجر عظیم دهیم» در کنار این تأکید، در آیه ۹۵ سوره نساء نیز در بیان برتری کسانی که وارد جهاد

شده‌اند نسبت به کسانی که از جهاد در راه خدا اجتناب نموده و سکوت و نشستن را پیشه خود ساخته‌اند می‌فرماید: «... فَضَّلَ ا... الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اَجْرًا عَظِيمًا» «... مجاهدین را بر بازنشستگان ما اجر و ثوابی بزرگ برتری داده است» همچنین به بیان جوادی آملی، خداوند متعال در قرآن در آخر داستان طالوت و جالوت می‌فرماید: «وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ» (بقره، ۲۵۱).

اگر نبود این (حقیقت) که خداوند بعضی از مردم را به وسیله بعضی دیگر دفع می‌کند، زمین فاسد و تباہ می‌شد، ولی خداوند بر جهانیان فضل و بخشش دارد. جهان طبیعت، چون قرین با حرکت و تکاپوست، جنگ و صلح از عوارض جدانشدنی آن است. جنگ در اسلام مظهر قهر خدای حکیم است و هرگز جنبه انتقام و تشفی دل در آن نیست، بلکه بر اساس حکمت و مصلحت است، زیرا اگر دفاع پیام‌آوران الهی نباشد، مراکز مذهبی ویران می‌شود و در نتیجه فساد عالم‌گیر می‌شود.

عصاره این مطلب، که اصلی قرآنی و گویای رمز مبارزات و مجاهدات انبیای الهی است، در دو آیه مکمل یکدیگر آمده است؛ در آیه نخست، حکمت دفاع چنین مطرح شده است که اگر جنگ نبود، فساد (شرک و بت‌پرستی، ظلم و خیانت، معصیت و بی‌حرمتی به جان و مال و آبروی مردم) زمین را فرا می‌گرفت: «وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ». آیه دوم راه‌ها و ریشه‌های شیوع فساد را چنین بیان می‌کند که اگر خداوند برخی از مردم را به وسیله دفاع بعضی دیگر کنار نمی‌زد، دیرها، صومعه‌ها، معابد یهود و نصارا و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود ویران می‌گردید: «وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَّمت صَوَامِعُ وَبِيعَ وَصَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ يُذْکَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ». بیگانگان برای ایجاد فساد در جامعه، ابتدا مراکز مذهبی و علمی آن جامعه را هدف قرار می‌دهند، زیرا تا این مراکز تبلیغی و تحقیقی برپا باشد، توطئه‌های آنان بی‌ثمر است، از این‌رو خداوند به مظلومان اجازه دفاع داده است. (جوادی آملی، ۱۳۸۸: ۵۸۱ و ۵۸۰)

جمشیدی با اشاره به آیه شریفه «قل هل تربصون بنا الا احدى الحسنين» ای پیامبر بگو شما جز یکی از دو عاقبت نیکو- فتح یا بهشت- چه می‌توانید بر ما انتظار برید. (توبه: ۵۲) معتقد است: جنگ و جهاد و امور نظامی از دیدگاه قرآن به‌عنوان یک تکلیف و مسئولیت انسانی مطرح است. جنگ و جهاد تکلیفی بر دوش بشر است که خلیفه‌الله است. (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۴۵۶) هرگونه حکم و قانون الهی مشروط است به قدرت. یعنی خداوند زمانی انجام یا ترک کاری را بر

عهده انسان می‌گذارد که او قدرت و توانایی انجام یا ترک آن را داشته باشد. بنابراین شرط عقلی و بدیهی هر تکلیفی قدرت است. جهاد نیز از این قاعده مستثنا نیست. به این معنا که جهاد (تهاجمی) تنها هنگامی باید صورت گیرد که امکان تفوق یا نابودی کفر و یا اجبار به قبول اسلام وجود داشته باشد و در غیر این صورت جهاد نامشروع است. (مصباح یزدی، ۱۳۹۴: ۱۴۳).

اسلام در عین این که جنگ را پدیده‌ای قانون‌مند می‌داند، هیچ‌گاه اختیار و مسئولیت افراد و اعضای جامعه را نسبت به جنگ و تاریخ، انکار نمی‌کند. این امر با آن چه در دو دیدگاه مذکور آمده، تفاوت اساسی دارد. لازمه قانون‌مندی مورد ادعای این دو دیدگاه، جبری بودن تاریخ و نفی اختیار انسان و انکار مسئولیت او نسبت به جنگ و دیگر حوادث و مسایل اجتماعی است. اسلام وقوع جنگ را جبری و خارج از قلمرو اختیار انسان‌ها نمی‌داند، بلکه معتقد است انسان‌ها می‌توانند از وقوع جنگی جلوگیری کنند و یا جنگی را که شروع شده و اتفاق افتاده است، متوقف سازند. هم‌چنین اسلام انسان‌ها را در برابر این پدیده مسؤول می‌داند و کسانی را که با انگیزه‌های ظالمانه و برای تجاوز به حقوق دیگران آتش جنگی را بر می‌افروزند، یا کسانی را که در جنگی عدوانی و ظالمانه شرکت می‌کنند، و یا کسانی که به دفاع از مظلومان بر نمی‌خیزند و در پی احقاق حق آنان نمی‌روند تهدید می‌کند که در پیشگاه خداوند مسؤولند و مؤاخذه می‌شوند. (مصباح یزدی، ۱۳۹۴: ۴۱ و ۴۲).

وَ إِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ؛ (حجرات، ۹)

و اگر دو گروه از مؤمنان با هم کارزار کنند میانشان آشتی برقرار کنید، و اگر (باز) یکی از آن دو بر دیگری تعدی کرد با آن که تعدی می‌کند پیکار کنید تا به فرمان خدا باز گردد. پس اگر بازگشت میانشان به دادگری آشتی برقرار سازید و عدالت ورزید، که خدا دادگران را دوست می‌دارد. در این آیه، در جمله دوم موردی فرض می‌شود که در آن یک گروه از مؤمنان بر گروهی دیگر تعدی می‌کند؛ یعنی یکی از آن دو گروه به طور آشکار بر گروه دیگر ستم روا می‌دارد و به حقوق آنان تجاوز می‌کند. در این جا طبعاً گروه دیگر به مقابله با این تجاوز و تعدی برمی‌خیزد. بنابراین تهاجم و حمله گروه نخست نادرست و ظالمانه و جنگ و مقابله گروه دوم درست و بر حق خواهد بود؛ چرا که گروه نخست متجاوز است و گروه دوم مدافع. در اصطلاح فقه اسلامی، گروه اول را «باغی» می‌نامند. در این جا وظیفه مسلمانان این نیست که میان این دو گروه صلح

و آشتی ایجاد کنند؛ بلکه تکلیفشان این است که با گروه متجاوز و «باغی» بجنگند تا دست از باغی و تجاوز بردارد و حق را بپذیرد و به حکم الهی گردن نهد. (مصباح یزدی، ۱۳۹۴: ۱۳۳ و ۱۳۲).

از دیگر منابع اسلامی، نهج البلاغه است، با تأمل در نهج البلاغه می‌توان به بخشی از تفکرات و اندیشه نظامی امام علی (علیه السلام) پی برد. امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به عنوان الگوی کامل، در گفتار و کردار خود به موضوع استراتژیک جهاد و مسائل مربوط به آن پرداخته است و در بحث نظری راجع به جهاد، دیدگاه‌های اسلام را به نحوی زیبا و درعین حال قوی و مستدل تبیین نموده است و در زمینه هدف‌های والای جهاد و راه‌های مشروع و معقول، وصول به آن هدف‌ها، تفکرات نابی را با استناد به منبع عظیم وحی ارائه داده است که بخشی از اندیشه‌های آن حضرت به شرح زیر بیان می‌شود: در اندیشه حضرت علی (علیه السلام) عدل، رستگاری و کرامت، برترین فضیلت، بهترین خصلت و بالاترین موهبت الهی است و فرماندهی که جزئی از حکومت است، مشروط به «عدالت‌گستری» است و نظام آمریت مبتنی بر «عدل» قرار دارد. حضرت خطاب به یکی از والیان خود می‌فرماید: «عدالت را بگستران و از ستمکاری پرهیز کن، که ستم رعیت را به آوارگی کشاند و بیدادگری به مبارزه و شمشیر می‌انجامد.»^۱ (رشیدزاده، ۱۳۸۹).

حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) به‌طور کلی از آغاز جنگ امتناع ورزیده و در مکتوباتی که به لشگریانش پیش از آغاز جنگ صفین می‌نویسد، به این موضوع اشاره کرده و می‌فرماید: «با دشمن جنگ را آغاز نکنید تا آن‌ها شروع کنند زیرا بحمد... حجت با شماست و آغازگر جنگ نبودنتان، تا آن که دشمن به سوی شما آید، حجت دیگری بر حقانیت شما خواهد بود. اگر به اذن خدا شکست خوردند و گریختند، آن کس را که پشت کرده نکشید و آن کس را که قدرت دفاع ندارد آسیب نرسانید و مجروحان را به قتل نرسانید»^۲. پس طبق آموزه‌های نهج البلاغه جنگ و جهاد دفاعی دارد، بنابراین در سیره و عملکرد حضرت علی (علیه السلام)، که منطبق با معارف اسلامی است؛ جنگ هدف نیست، بلکه وسیله‌ای برای تحقق اهداف انسانی و الهی مانند عدالت، دفاع از آزادی، رهایی مظلومان، دفاع از شرف و آبرو و... است. (رسولی، ۱۳۸۹: ۱۱۸)

---

۱ نهج البلاغه، حکمت ۷۴۳-۷۴۶

۲ نهج البلاغه، نامه ۱۴: ۴۹۵

دفاعی بودن جهاد و جنگ از نظر امام علی (علیه السلام) نیز در فرمان ایشان به معقل بن قیس ریاحی کاملاً آشکار است: «جز با کسی که با تو پیکار کند، پیکار نکن... مبادا کینه آنان پیش از آنکه آنان را به راه هدایت فراخوانید و درهای عذر را بر آنان ببندید، شما را به جنگ وادارد.» (نهج البلاغه، نامه ۱۲) بنابراین؛ برخلاف معیارهای موجود در جهان که جنگ معمولاً آمیخته با خشونت، بی‌رحمی، ویرانی، نابودی ونفی کرامت انسانها است و بیشتر در راستای اهداف توسعه طلبانه و مقاصد مادی و کسب قدرت و جاه طلبی‌ها انجام می‌گیرد، در دیدگاه اسلام، چنین نگرشی بر جنگ وجود ندارد و جهاد را از همه این آلودگی‌ها مبرا می‌داند. اما اگر دولتی اقدام به تجاوز کند، دفع تجاوز عملی واجب و حتمی می‌شود. همان گونه که حضرت امام خمینی (ره) فرموده است: «ما به تبع اسلام، با جنگ همیشه مخالفیم و میل داریم که بین همه کشورها، آرامش و صلح باشد؛ لکن اگر جنگ را بر ما تحمیل کنند، تمام ملت‌مان جنگجو است». بنابراین: «اسلام به ما اجازه نمی‌دهد که ما تعدی کنیم به یک کشوری، لکن فرموده است که اگر به شما تعدی کردند، بزنید توی دهنشان» (صحیفه نور، جلد ۱۳: ۱۶ و ۱۰۲)

هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی مسیحیت:

یکی از مهم‌ترین مبانی اندیشه نظامی در مسیحیت، مسئله «نفی جنگ» است. حضرت مسیح (علیه السلام)، هدف اصلی و اساسی خود را تحقق صلح ابدی می‌دانست. نیز موضوع نفی جنگ در انجیل یوحنا هم مطرح شده است. (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۱۲۲) جهاد در دین مسیحیت همانند شرع اسلام، وجود ندارد و هیچ قانونی هم در این خصوص در سخنان حضرت مسیح (علیه السلام) وجود ندارد؛ ایشان مردم را به صلح و دوستی و جهاد با نفس دعوت می‌کرد: «شنیده‌اید که به اولین گفته شده است: قتل مکن و هر که قتل کند، سزاوار حکم شود، لیکن من به شما می‌گویم: هر که به برادر خود بی‌سبب خشم گیرد، مستوجب حکم باشد و هر که برادر خود را راقا گوید مستوجب قصاص باشد و هر که احق گوید، مستحق آتش جهنم بود.» (انجیل متی، باب ۵، جمله ۲۲) در جای دیگر از انجیل آمده است: «...خوشابه حال رحم کنندگان، زیرا بر ایشان رحم خواهد شد... خوشا به حال صلح کنندگان زیرا ایشان پسران خدا خوانده خواهند شد. خوشا به حال زحمت کشان برای عدالت زیرا ملکوت آسمان از آن ایشان است.» (انجیل متی، باب ۵، جملات ۵-۱۳)

بنابراین، اساس دین مسیح (علیه السلام) بر صلح خالص استوار است، این دیدگاه تا سه قرن بیشتر دوام نیاورد. تا اینکه سنت آگوستین در اول قرن چهارم میلادی، ظاهر شد. به عقیده او، جنگ

دارای مشروعیت است، از آن نظر که موجب تضمین صلح است. او بین «جنگ دفاعی» و «جنگ متجاوزانه» تفکیک قایل نشد و هر دو را مباح شمرد. این نظریه به صورت کامل، با اساس دین مسیحی اصیل، در تعارض است. (زحیلی، ۱۳۹۰: ۴۷)

اندیشه‌های جنگ و صلح از دیدگاه مسیحیان را می‌توان عمدتاً در آثار سن‌آگوستین^۱ و سن توماس آکویناس^۲ مشاهده کرد. سن‌آگوستین بر این باور است که در دنیا عدالت وجود ندارد و قوانینی که بشر وضع می‌کند، خارج از حیطه عدالت است. منظور از عدالت تسلیم شدن انسان‌ها به نظم است و به همین دلیل عدالت بشری نسبی خواهد بود. سن‌آگوستین همانند بسیاری از شخصیت‌های پیش از خود بر این امر تأکید دارد که صلح هدف غایی انسان و مخلوقات عالم است. همه موجودات، بنا به غریزه طبیعی حفظ ذات و علاقه به ادامه حیات، برای صلح تلاش می‌کنند. به این ترتیب، هدف هر جامعه‌ای صلح است و صلح در جامعه بشری عبارت است از توافق مردم در داشتن رابطه منظم با یکدیگر. آگوستین صلح را رابطه‌ای صحیح و مثبت می‌پندارد و آن را توافقی منطقی بین دو شریک یا دو همسایه با یکدیگر برای زندگی در کنار هم می‌داند. به باور او تنها زمانی که دو همسایه یا دو شریک در تضاد منافع با هم قرار گیرند، جنگ رخ خواهد داد. وی حکومت‌های جبار و اعمال قهر توسط آن‌ها را بلایی برای بندگان خدا تعریف می‌کند و در نهایت، تاریخ را در تعارض و ستیز دو جامعه آسمانی و زمینی یا خدایی و اهریمنی می‌داند. این ستیز سرانجام با پیروزی جامعه خدایی پایان می‌پذیرد.

آکویناس با توجه به جنبه‌های مذهبی و اخلاقی جنگ آن را بر حق می‌داند و در عین حال جنگجویان را از قتل زنان و کودکان، عهدشکنی و توسل به دروغ بر حذر می‌دارد. در حقیقت چگونگی برخورد او با مسئله جنگ بیانگر تشخیص او به عادلانه بودن جنگ در شرایط خاص است. در واقع، توماس آکویناس به نظریه جنگ مشروع شکل مذهبی داد و آن را در نهادهای حقوقی وارد کرد. علمای مسیحی قرون وسطی از جمله آکویناس به‌طور کلی بر این باورند که اگر جنگی مشروع نباشد، هم وجدانی و هم اخلاقی محکوم است. نفوذ کلیسای مسیحیت موجب شد تا جنگ‌هایی که پادشاهان به فرمان یا به تأیید رهبران کلیسا و در پوشش عدالت‌خواهی و طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی انجام می‌دهند، مجاز و مشروع و سایر جنگ‌ها

---

¹Saint Augustine

²Saint Thomas Aquinas

حرام و نامشروع اعلام شود. نمونه بارز جنگ‌های مشروع از دیدگاه رهبران کلیسای مسیحی در قرون وسطی جنگ‌های صلیبی است که فتوادل‌های اروپایی به رهبری کلیسای مسیحی به منظور باز پس گرفتن بیت‌المقدس از مسلمانان آغاز کردند. (جمشیدی، ۱۳۸۳: ۱۲۲).

آگوستین اولین اندیشمند و روحانی مسیحی می‌باشد که جنگ را طبق شرایطی مشروع می‌داند از جمله شروطی که آگوستین در توجیه نظریه خود برمی‌شمارد این است که اولاً جنگ در جهت تحقق عدالت و برخورداری از مشروعیت الهی باشد، ثانیاً اخلاق به عنوان یک فضیلت از اهداف دینی جنگ باشد ثالثاً عدالت به عنوان هدف نهایی از توسل به جنگ باشد رابعاً قوانین که منافع مشترک و اکثریت جامع را تضمین می‌کند نیز رعایت گردد. (درمگردیچیان و همکاران، ۱۴۰۰) بنا برنظر آگوستین، به سمت جنگ رفتن یک ملت را نمی‌توان توجیه و تأیید کرد اگر علت به جنگ رفتن آن ملت کمتر عادلانه باشد نسبت به مخالفانش. از منظر آگوستینی یک جنگ عادلانه ظهور و جلوه دیگری از شرکت ناقص در جهان حاضر است (پیک حرفه، ۱۳۹۳: ۱۲۱).

نفوذ کلیسای مسیحیت موجب شد تا جنگ‌هایی که پادشاهان به فرمان یا به تأیید رهبران کلیسا و در پوشش عدالت‌خواهی و طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی انجام می‌دهند، مجاز و مشروع و سایر جنگ‌ها حرام و نامشروع اعلام شود. از این به بعد سال‌های متمادی مسیحیان اعتقاد داشتند که استفاده از خشونت و جنگ برای تبلیغ و ترویج دین و برخورد با مخالفان درست است. آن‌ها خشونت را به‌عنوان اقدامی که ذاتاً بد است، در نظر نمی‌گرفتند. نمونه بارز جنگ‌های مشروع از دیدگاه رهبران کلیسای مسیحی در قرون‌وسطی جنگ‌های صلیبی است که فتوادل‌های اروپایی به رهبری کلیسای مسیحی به‌منظور باز پس گرفتن بیت‌المقدس از مسلمانان آغاز کردند. عامل اصلی این جنگ‌های خونین، ارباب کلیسا و رهبران مسیحی بودند که می‌خواستند ضربه مهلک خود را بر پیکر اسلام و مسلمانان وارد سازند. پاپ گرگوری هفتم در طول مدت مسئولیتش به‌شدت درگیر قیولاندن این نکته بود که از نظر دینی می‌توان در راه خدا خون مردم را ریخت. برای پاپ مهم بود که زائران مسیحی به سرزمین‌های مقدس مورد اذیت و آزار قرار می‌گرفتند. قدیس آگوستین، الگوی فکری پاپ

گرگوری^۱ در کتاب «شهر خدا» استفاده از زور را برای خدمت به خدا تشریح کرده بود و گرگوری که خود را رهبر اروپا می‌دید دیدگاه مسیحی «جنگ مشروع» را در راستای افزایش قدرت خود می‌یافت. در نظر پاپ اوربان دوم^۲ - جانشین پاپ گرگوری - یک جنگ صلیبی نه تنها می‌توانست پادشاهان مسیحی را با هم متحد و مقام پاپی او را تقویت کند؛ بلکه احتمالاً مناطق شرقی را هم تحت تسلط او درآورد. آلمانی‌های ناراضی را نباید عامل اصلی شروع جنگ‌های صلیبی دانست؛ بلکه عامل اصلی را باید در افکار پاپ اوربان دوم جستجو کرد. (ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۳: ۴۱)

آگوستین معتقد بود، جنگ عادلانه به منظور رسیدن به صلح و آرامش صورت می‌گیرد و جنگ برای توسعه‌طلبی، خود مخل صلح و آرامش است. (آگوستین، ۱۳۹۱: ۸۸۸) آگوستین قدیس زمانی که متجاوز از رفع و جبران صدمات امتناع کرده است، جنگ عادلانه را به‌عنوان تلافی صدمات تحمیل شده، تعریف می‌کند. (ناتان شاه، ۱۳۹۵: ۱۳)

آگوستین قدیس شروطی را برای توجیه جنگ برمی‌شمارد منجمله اینکه: جنگ به امر خدا صورت گرفته باشد یعنی جواز دینی داشته باشد؛ و اقدام کننده به جنگ محق باشد. (آگوستین، ۱۳۹۱: ۱۵۶ و ۱۵۷) در ادامه برخی از عبارات مرتبط با هدف جنگ و دفاع در انجیل به اختصار بیان می‌گردند: عباراتی در انجیل از زبان حضرت مسیح (علیه‌السلام) نقل شده و بیانگر این نکته است که لازمه عقیده به دین و دینداری این است که انسان نهایت صبر و تلاش را در راه حفظ عقیده دینی به کاربندد، اگرچه در این راه، بین فرزند و پدر جدایی ایجاد شود که نباید به این جدایی اهمیت داد: «گمان مبرید که آمده‌ام تا سلامتی بر زمین بگذارم؛ نیامده‌ام تا سلامتی بگذارم، بلکه شمشیر را؛ زیرا که آمده‌ام تا مرد را از پدر خود و دختر را از مادر خویش و عروس را از مادر شوهرش جدا سازم و دشمنان شخص، اهل خانه او خواهند بود و هر که پدر یا مادر را بیش از من دوست دارد، لایق من نباشد و هر که پسر یا دختر را از من زیاده دوست دارد، لایق من نباشد.» (انجیل متی، باب ۱۰، ۳۴-۳۸) «اینک، شما را قوت می‌بخشم که ماران و عقرب‌ها و تمامی قوت دشمن را پایمال کنید و چیزی به شما ضرر هرگز نخواهد رسانید.» (انجیل لوقا، باب ۱۹: ۱۰) «زیرا اسلحه جنگ ما جسمانی نیست، بلکه نژاد خدا قادر است برای انهدام قلعه‌ها، که خیالات و هر بلندی را که خود را به خلاف معرفت خدا می‌افزاید، به زیر می‌افکنیم و هر فکری

---

gregouri, Pope

۱ Ourban, Pop

را به اطاعت مسیح اسیر می‌سازیم.» (دوم قرن‌تین، باب ۱۰: ۴) «دشمنان را که نخواستند من بر ایشان حکمرانی کنم، حاضر ساخته، پیش من به قتل رسانید. (انجیل لوقا، باب ۱۹: ۲۷)

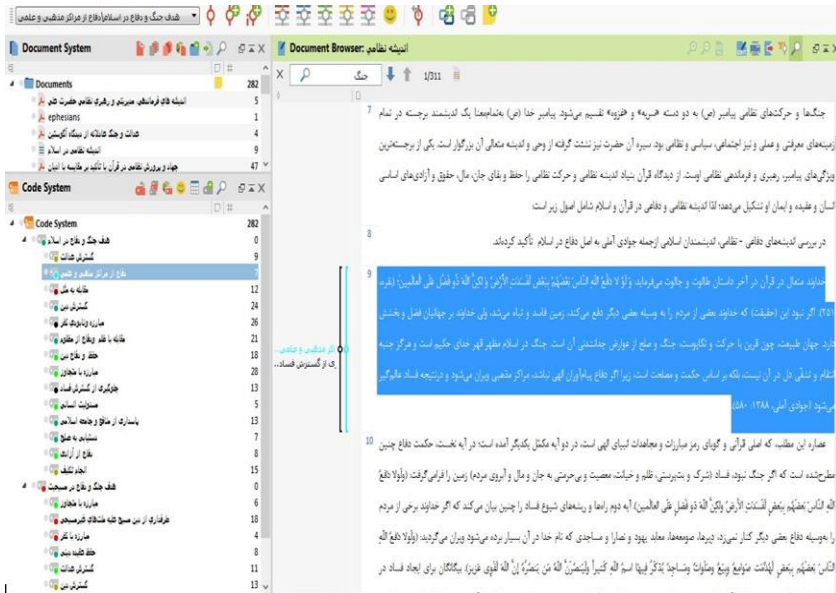
روش‌شناسی پژوهش

نظر به اینکه این پژوهش باهدف بهره‌برداری از سوی مدیران و مسئولین نیروهای مسلح انجام شده است از نوع کاربردی است و از آن جهت که تلاش می‌کند تا موجب توسعه ادبیات اندیشه نظامی در کشور گردد توسعه‌ای است لذا پژوهش از نوع کاربردی - توسعه‌ای است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل: کتب، نشریات و مقالات مرتبط با جنگ و دفاع در ادیان الهی اسلام و مسیحیت می‌باشد. در این پژوهش با استفاده از داده‌های جمع‌بندی و انتخاب‌شده و کدگذاری - های بر روی آن‌ها، پژوهش‌گران نسبت به استخراج و احصاء محورهای کلیدی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت و بررسی تطبیقی آن از لحاظ نقاط اشتراک و افتراق اقدام نموده‌اند.

به منظور بهره‌برداری مناسب و جامع و مانع از اطلاعات اسنادی جمع‌آوری شده، ابتدا ضمن بررسی‌های اولیه و با مشورت صاحب‌نظران، کلیدواژه‌ها و الفاظی که بیشترین ارتباط را با موضوع پژوهش داشت احصاء شد در نهایت بعد از نفر نهم نظرسنجی به دلیل تکرار نظر خبرگان، به اشباع نظری واصل و کلیدواژه‌ها و الفاظ مرتبط تعیین گردید. در مرحله بعد و با توزیع پرسشنامه نسبت به اولویت‌بندی الفاظ اقدام و جهت تحدید پژوهش، تنها ۸ کلیدواژه انتخاب و از بقیه صرف‌نظر گردید. سپس برای سنجش حساسیت نظری، فرم مصاحبه و نظرسنجی بین خبرگان، توزیع و نظرات احصاء گردید. کلیدواژه‌های تعیین‌شده توسط تمامی صاحب‌نظران، تأیید گردید. برای داده‌کاوی اطلاعات اسنادی تهیه‌شده، با محوریت این الفاظ، در متون جمع‌آوری شده و مصاحبه - های انجام شده، جستجو صورت گرفت. از متونی که این الفاظ به‌کاربرده شده بود، حداقل یک جمله پس‌وپیش و بعضاً پاراگراف مربوطه به‌عنوان پایه داده، انتخاب و در یک بانک گردآوری و به‌عنوان داده‌های اولیه تعیین گردید. از میان پاراگراف‌های انتخاب‌شده از متون و سخنرانی‌ها، پاراگراف‌های مرتبط با موضوع پژوهش به کمک نرم‌افزار مکس کیودا پالایش گردید که از میان آن‌ها، مفاهیم مرتبط با اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت، احصاء گردید.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش:

در این نوشتار به‌منظور پیگیری هدف پژوهش با بررسی اسنادی و روش تحلیل کیفی، به کمک نرم‌افزار مکس کیودا^۱ نسبت به استخراج مفاهیم و محورهای کلیدی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت اقدام و بر پایه این محورها نسبت به مقایسه تطبیقی و بیان نقاط اشتراک و افتراق آن‌ها اقدام گردیده است. نمونه‌ای از محیط نرم افزار مذکور مورد استفاده در این پژوهش در شکل‌های زیر ارائه می‌گردد:

شکل شماره ۱- نمونه محیط کدگذاری داده‌های پژوهش

Code segments

هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی: Code:

برخصوص جنبانی که ها صلیبی هک المقدس در اشغال بیت انجام دادند، خان میان مور ها ت خود نیز به نقد آن جماع وجود دارد. این جنبی ، مسیحیون روحا کی بود به حد اند. پرداخته

ها گ صلیبی ه پس از رنج بسیار پیروزی وان به درون نوبانه ، بودند شده 58 خیابانها هجوم برندن و به داخل خقیها و مساجد ریختند و هر زن و مری راگوگ رد و از دم کشیدند، «ه کای به گونه؛ غ گزاندند خون مملتان تا ازانان» بالا آمد ها صلیبی 59

- ه خود از تمصب و سوءاین خوی وحتیگری در ک یان صلیبی جو جنگ به آنها تنی مملتان حکایت داشت، نه تنها با تصرف بیتالمقدس فرو نشست ، تا آخرین ک بل ، صلیبهایی جنگ گرفت. ی از میان مملتان و فرهنگ اسلامی قربتی

Code	Preview
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	این به بعد سالهای متمادی، مسیحیان اعتقاد داشتند که اسبغاده از بیرون این دین به سبب تغییرات رویکردی کتاب مقدس همواره در طول
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	جبل لویا « نیز آمده است: «شممان را که بنواستند من بر ایشان حک
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	رویکرد مسیحیت «از جنگ عادلانه به سوی جنگ مقدس» است: مسیحیان پس
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	مانند جنگ‌های صلیبی صدها هزار انسان بیگناه و مسلمانان را ب
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	رحمله اکوناس بهطورکلی بر این باورند که اگر جنگی مشروع نباشد
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	نمونه بارز جنگ‌های مشروع از دیدگاه رهبران کلیسای مسیحی در قرون
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	نظریه جنگ عادلانه که اغلب برای توجیهکردن رفتن به جنگ برای برپای
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	حیت است، آگوست نی جامعه را به دو دسته افرادی که قدرت رهبری و م
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	مسیحیان همه انسان ها را موظف به عمل بر اساس عهد جدید می دانند و
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	مسیحیان همین رفتار کینه نوزانه و بلکه شدیدتر از این را نسبت به
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	آلبر ماله می گوید: گود فرو آدو بیون، فرمانده صلیبون، در گزارش
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	ویل دورانت، از کسانی که شاهد ماجرای اسف انگیز جنگ های صلیبی بود
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	دژگرها و میدان های بیت المقدس، از سرها و دست ها و پاها، تل های
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	ها مسیحیان جنگ های صلیبی را علیه اسلام، در اسپانیا، فرانسه، ایت
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	مسلمانان کورست و در برخی منابع مسیحیان، بت نباید رو. ؛ از اکتد
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	،درخصوص جنبانی ها صلیبی هک المقدس در اشغال بیت انجام دادند
...هدف جنگ و دفاع در مسیحیت/طرفداری از دین م...	<IMAGE>

شکل شماره ۲- نمونه محیط کدگذاری داده‌های پژوهش

به دلیل محدودیت صفحات مقاله، بخشی از مفاهیم احصاء شده که با قسمت مبانی نظری هماهنگ بوده است به صورت گزینشی به‌عنوان نمونه به شرح جدول ذیل بیان شده است. جدول شماره ۱- نمونه مفاهیم و محورهای استخراجی هدف جنگ و دفاع در دین اسلام

منبع	گزیده مطالب	مفهوم اصلی	محور کلیدی
آگوستین، ۱۳۹۱	آگوستین معتقد بود، جنگ عادلانه به منظور رسیدن به صلح و آرامش صورت می‌گیرد.	دستیابی به صلح	هدف جنگ و دفاع
ناتان شاو، ۱۳۹۵	زمانی که متجاوز از رفع و جبران صدمات امتناع کرد جنگ عادلانه به‌عنوان تلافی صدمات تحمیل شده...	مقابله به مثل	هدف جنگ و دفاع
ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۳	سال‌های متمادی مسیحیان اعتقاد داشتند که استفاده از خشونت و جنگ برای تبلیغ و ترویج دین و برخورد با مخالفان درست است.	گسترش دین	هدف جنگ و دفاع

مطالعه تطبیقی هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت / ۱۷

منبع	گزیده مطالب	مفهوم اصلی	محور کلیدی
پیک حرفه، ۱۳۹۳	بنا بر نظر آگوستین، به سمت جنگ رفتن یک ملت را نمی‌توان توجیه و تأیید کرد اگر علت به جنگ رفتن آن ملت کمتر عادلانه باشد نسبت به مخالفانش.	گسترش عدالت	هدف جنگ و دفاع
(انجیل متی، باب ۱۰، ۳۴-۳۸)	گمان مبرید که آمده‌ام تا سلامتی بر زمین بگذارم؛ نیامده‌ام تا سلامتی بگذارم، بلکه شمشیر را! ...	حفظ و دفاع از دین	هدف جنگ و دفاع
جمشیدی، ۱۳۸۳	هدف مسیحیت گسترش صلح و عدالت در سراسر جهان است	گسترش عدالت دستیابی به صلح	هدف جنگ و دفاع
جمشیدی، ۱۳۸۳	جنگ اقدامی است روحانی که می‌تواند تنها علیه شیطان و روح ستیزه‌جوی انسانی انجام گیرد.	مبارزه و نابودی کفر	هدف جنگ و دفاع
باقری ۱۳۹۲	افرادی که در جامعه مرتکب اشتباه شوند باید مجازات شوند و فرقی نمی‌کند که متجاوز خارجی یا داخلی در مشترک‌المنافع باشد. بنابراین تجاوز حزب یا گروهی که از عدالت دوری گزیده‌اند، به مشترک‌المنافع خطا محسوب شده و در نهایت اقدام ضد آن دسته از افراد خاصی که مرتکب گناه شده‌اند، اعلام جنگ عادلانه است و با این اعلام، جنگ عادلانه و مشروع است	مبارزه با متجاوز مقابله به مثل	هدف جنگ و دفاع
درمگردیچیان و همکاران، ۱۴۰۰	از جمله شروطی که آگوستین در توجیه نظریه خود برمی‌شمارد این است که جنگ در جهت تحقق عدالت و بر خور داری از مشروعیت الهی باشد...	گسترش عدالت	هدف جنگ و دفاع
(دوم قرن‌تین، باب ۱۰: ۴ و ۵)	هر فکری را به اطاعت مسیح اسیر می‌سازیم...	گسترش دین	هدف جنگ و دفاع
جمشیدی، ۱۳۸۳	جنگ‌هایی که پادشاهان به فرمان یا به تأیید رهبران کلیسا و در پوشش عدالت‌خواهی و طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی انجام می‌دهند، مجاز و مشروع و سایر جنگ‌ها حرام و نامشروع اعلام شود	گسترش عدالت طرفداری از دین مسح علیه ملت‌های غیرمسیحی	هدف جنگ و دفاع

در ادامه به جمع‌بندی دیدگاه ادیان الهی اسلام و مسیحیت در خصوص هدف از جنگ و دفاع می‌پردازیم سپس اشتراک و افتراق آن‌ها را تبیین خواهیم کرد.

هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام: دین اسلام، جنگ را پدیده‌ای قانونمند و هدف‌دار می‌داند که برای دفاع از دین انجام می‌شود. در واقع در دین اسلام مفهوم جنگ و جهاد برگرفته از اصول و مبانی دینی است و جنگ وسیله‌ای برای تحقق اهداف انسانی و الهی قلمداد شده و به‌طور کلی هدف جنگ و جهاد اقامه حق و نیل به صلح و عدالت است. به‌بیان‌دیگر، در اسلام حفظ کرامت انسان و رسیدن او به سعادت مهم‌ترین هدف است و بر همین اساس هدف از جنگ نیل به صلح و عدالت است نه جهان‌گشایی، استعمار، سلطه بر ملت‌های دیگر و مواردی از این قبیل. تأمین امنیت، کلید اصلی و از اهداف مهم اسلام در مبارزه همه‌جانبه با ظلم است و مقابله با تعدی و تجاوز و جلوگیری از سیطره کافران از اهداف مهم جنگ و جهاد است.

جنگ و جهاد برای دفاع از منافع مادی و مقابله با حرکت‌هایی که زمینه‌ساز از دست دادن حیات مادی باشد، نیک و پسندیده است، ولی اگر برای کسب هدفی مادی جنگی برپا و آتشی افروخته می‌شود از دیدگاه اسلام نامشروع و ناعادلانه بوده و مورد قبول نیست؛ آیات قرآن، جنگ‌های مشروع و پسندیده در اسلام را تشریح نموده‌اند به‌طور نمونه: جنگ دفاعی (حج: ۳۹) جنگ با مشرکان، کفار محارب و معاند. (بقره: ۱۹۰-۱۹۱، توبه: ۳۶، ۲۹ و ۱۲۳، فرقان: ۵۲)؛ جنگ با پیمان شکنان خیانت‌کار (توبه: ۱۲-۱۵)؛ جنگ با منافقان (نساء: ۹۱) جنگ در راه خدا و برای خدا نه تعرض و تصاحب خاک و توسعه قدرت هر چند کفار باشند (بقره: ۱۹۰ و ۱۹۴ و حج: ۳۸-۴۰)؛

جنگ برای نجات ستم‌دیدگان (نساء: ۷۵)؛... از دیدگاه دین اسلام جنگی که بر مبنای دفاع در مقابل تهاجم باشد و برای دفع تجاوز باشد و هدف آن پس از مقابله با تهاجم استقرار صلحی پایدار باشد. جنگ مشروع و عادلانه است؛ در قرآن، آیاتی وجود دارد (نساء: ۵۰ و ۵، بقره: ۷۷۹) که مسلمین را از هرگونه جنگ و خونریزی ناحق و جنگ با مسلمانان دیگر یا کسانی که خواهان هم‌زیستی مسالمت‌آمیز هستند و یا دشمنانی که تمایل به صلح دارند (انفال: ۶۱ و نساء: ۹۰) شدیداً باز می‌دارد؛ جنگ در اسلام جنگ مقدس نیست بلکه مجوزی است برای دفاع از دین، جان، مال، خاک و ناموس و این امری معقول و پذیرفته شده؛ آیات قرآن هرگز انسان‌ها را به شروع جنگ و کشتن انسان‌های بی‌گناه ترغیب نمی‌کند. دفاع برابر و مقابله به مثل در مقابل متجاوز، از جمله اصول مصرح در اندیشه نظامی اسلام است که توجه و عمل به آن ضمن بازداشتن دشمن

از تجاوز به حریم جامعه اسلامی، دشمن را از تجاوز و تعدی بیشتر نیز باز داشته و به نوعی، بازدارندگی ایجاد می‌نماید.

هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی دین مسیحیت: همانگونه که درمگردیچیان در پژوهش خود عنوان نموده: با بررسی و تدقیق در کتاب مقدس در هیچ کجای آن به جنگ کردن و تجویز جنگ تحت هر عنوان بر نمی‌خوریم و برعکس هر نوع مخاصمه منع گردیده است به طوری که در موعظه مسیح بر سر کوه زیتون خطاب به حواریون و مردم که در اناجیل متی و لوقا به آن اشاره شده است. که توصیه به صلح و محبت و بخشش اشتباهات، عناصر کلیدی آن است که از آن به عنوان دکترین ضد خشونت مسیحیت یاد نموده (درمگردیچیان، ۱۴۰۰) اساس دین مسیح (علیه السلام) بر صلح خالص استوار است، حضرت مسیح (علیه السلام) همان گونه که به صلح و دوستی دعوت می‌نماید، به جهاد در راه عقیده نیز اعتراف دارد. دین مسیحیت مفهوم جنگ را برخورد حق و باطل و اقدام علیه شیطان و روح ستیزه‌جوی انسان می‌دانند. در دین مسیحیت گسترش صلح و عدالت و مبارزه با فساد و قدرت‌طلبی به عنوان اهداف جنگ در نظر گرفته شده است و حاکم نبودن عدالت از دلایل جنگ است. ولی این موضوع تا سه قرن پس از حضرت مسیح (علیه السلام) بیشتر دوام نیاورد و در قرن چهارم میلادی آگوستین قدیس نظریه جنگ مشروع را بیان نمود، به عقیده او، جنگ دارای مشروعیت است، از آن نظر که موجب تضمین صلح است؛ بر پایه این نظریه تغییر رویکرد مسیحیت از جنگ عادلانه به سوی جنگ مقدس‌صورت پذیرفت و یکی از اهداف جنگ، جلوگیری از توسعه اسلام و باهدف ضربه زدن به مسلمانان مطرح و جنگ‌های طولانی با نام جنگ‌های صلیبی بر پا شد و برای اینکه جنگ‌های صلیبی را در افکار عمومی مشروع جلوه دهند و مردم را به جنگ مقدس دعوت کنند، دست به دامن تورات شدند و از آیاتی که محرک و تشویق‌کننده جنگ‌های ویرانگر بود، علیه مسلمانان استفاده نمودند و به کشتن آن‌ها پرداختند؛ براساس آن چه گذشت می‌توان اهداغ جنگ و دفاع را در دو دین اسلام و مسیحیت به شکل جدول زیر ارائه نمود:

جدول شماره ۲- مفاهیم اصلی در خصوص هدف جنگ و دفاع در اسلام و مسیحیت

ردی ف	مفهوم اصلی	هدف جنگ و دفاع در اسلام	هدف جنگ و دفاع در مسیحیت
۱	مقابله به مثل	*	*
۲	مبارزه و نابودی با کفر	*	*
۳	گسترش دین	*	*
۴	حفظ و دفاع از دین	*	*
۵	مبارزه با متجاوز	*	*
۶	جلوگیری از گسترش فساد	*	
۷	دفاع از مراکز مذهبی و علمی	*	
۸	مقابله با ظلم و دفاع از مظلوم	*	
۹	پاسداری از منافع و جامعه اسلامی	*	
۱۰	دستیابی به صلح	*	*
۱۱	گسترش عدالت	*	*
۱۲	دفاع از آزادی	*	
۱۳	انجام تکلیف	*	
۱۴	طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی		*
۱۵	انجام مسئولیت انسانی	*	

نتیجه‌گیری و بیان اشتراک و افتراق:

حوزه‌های اشتراک هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت: مفاهیمی همچون: مقابله به مثل و تلافی صدمات متجاوز، نابودی کفر و تبلیغ و ترویج و گسترش دین، دستیابی به صلح و عدالت و آرامش و عدالت‌گستری در ادیان اسلام و مسیحیت به‌صراحت بیان و تأکید گردیده است و در هر دو دین الهی در این مفاهیم، دیدگاه مشترکی دارند.

حوزه‌های افتراق هدف جنگ و دفاع در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت: ادیان الهی اسلام و مسیحیت در موضوع هدف از جنگ و دفاع دیدگاه‌های مشترک و نزدیک به هم دارند لیکن در دین مسیحیت اجبار به اطاعت از مسیحیت و طرفداری از دین مسیح علیه ملت‌های غیرمسیحی

را از دلایل توجیه جنگ می‌داند در حالی که در اسلام صرفاً جهاد دفاعی برای حفظ دین مشروع است و گسترش اسلام با جنگ فقط در خصوص کفار مشروع است نه سایر ادیان الهی. ولی می‌توان چنین بیان نمود که در اندیشه نظامی اسلام و مسیحیت در خصوص هدف جنگ و دفاع، اختلاف چندانی وجود ندارد. قرآن مجید همه ادیان را به عنوان «اسلام» یاد می‌کند: آیین حضرات ابراهیم، موسی، عیسی و سایر پیغمبران (علیهم السلام) را؛ به این معنا که «اسلام» دینی است که پیامبران ابراهیمی (علیهم السلام) پیام آور آن هستند و این خود می‌رساند که اصل دین یکی است و نباید تفاوتی بین گفته‌های پیامبران الهی گذاشت و از آنجایی که ادیان الهی همگی مروج عدالت و فضایل انسانی هستند، براساس سنت الهی، با هرگونه جنگ و خشونت غیرانسانی که متناسب با اهداف الهی نباشد، مخالف هستند، ولی پیروان ادیان با گذشت زمان، بر اثر دوری از رهبری اولیای خدا یا تحریف کتب دینی، به تدریج، انحرافات را پذیرا شده و در سایه ادیان الهی سعی کرده‌اند از طریق غلبه و جنگ، جوامع یا ادیان و پیروان مذاهب دیگر را نابود سازند و دین و عقیده خود را گسترش دهند.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- ترجمه اناجیل اربعه
- نهج البلاغه
- صحیفه نور
- آبیاری، ابراهیم، ابن هشام، عبدالملک بن هشام، سقا، مصطفی و شبلی، عبدالحفیظ. بدون تاریخ. السیره النبویه، ابن هشام. ۲ ج. بیروت- لبنان: دارالمعرفه.
- اسدی، مجید و فاطمی نسب، علی و سلطانیان، جواد (۱۴۰۱) تبیین مبانی فکری اندیشه نظامی غرب، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۹۰
- آگوستین قدیس (۱۳۹۱) شهر خدا، ترجمه حسین توفیقی، قم: دانشگاه ادیان ومذاهب
- اشرفی، ابولفضل و حسینی، سیدعلی اکبر (۱۳۹۶) بررسی و تحلیل محتوای جنگ، جهاد و پرورش نظامی در قرآن با تأکید بر مقایسه با ادیان یهودیت، مسیحیت و زردشت، فصلنامه مدیریت نظامی شماره ۳
- باقری، سعید و حقیقت، سیدصادق (۱۳۹۲) نظریه جنگ عادلانه در فلسفه سیاسی سنت آگوستین غرب شناسی بنیادی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی شماره ۲
- پیک حرفه، شیرزاد (۱۳۹۳) تبیین، تحلیل و تعدیل «استدلال نتیجه دوگانه» در اخلاق هنجاری و بررسی تأثیر آن در قوانین بین المللی مربوط به جنگ، حکمت و فلسفه، شماره ۱
- جمشیدی، محمدحسین (۱۳۸۳)، مبانی و تاریخ اندیشه نظامی در جهان، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، دوره عالی جنگ
- فارسی، جلال الدین (۱۳۶۳)، استراتژی ملی، گزارش سمینار، جلد اول، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی امور خارجه ایران.
- درمگردیچیان، رامیک و آذین، احمد و یزدانی زازرانی، محمدرضا (۱۴۰۰) عدالت و جنگ عادلانه از دیدگاه آگوستین قدیس، جامعه شناسی سیاسی ایران، شماره ۴
- ذوالفقاری، زهرا (۱۳۹۳) بررسی تطبیقی جنگ و جهاد از دیدگاه قرآن و تورات، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اراک
- رسولی، حبیب ا... (۱۳۸۹)؛ بررسی و نقد اصول جنگ در نهج البلاغه؛ فصلنامه مدیریت نظامی شماره ۳۷
- رشید زاده، فتح ا... (۱۳۸۹)؛ منش و رفتار فرماندهی، تهران دانشگاه افسری امام علی (علیه السلام)
- زحیلی، وهبه (۱۳۹۰) آثار جنگ از دیدگاه فقه اسلامی، ترجمه عبدالحسین بینش، ناشر: زمزم

هدایت وابسته به پژوهشکده علوم اسلامی امام صادق (علیه السلام)

- کومار، کریشن، (۱۳۹۰) روش‌های پژوهش در کتابداری و اطلاع‌رسانی. ترجمه فاطمه رها دوست، ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی، چاپ چهارم
- کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۹۳) اصول کافی جلد ۵، مترجم حسین استادولی تهران دارالثقلین، چاپ چهارم
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۴) جنگ و جهاد در قرآن، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، چاپ چهارم
- مهدویان، علیرضا و افتخاری اصغر (۱۳۹۷) شاخص‌های جنگ عادلانه در سیره نظامی امیرالمؤمنین (علیه السلام) مطالعات تاریخ اسلام شماره ۳۸
- میرمحمدی، معصومه سادات (۱۳۹۰) مشروعیت جنگ‌های صلیبی از دیدگاه روحانیان مسیحی و مقایسه آن با ماهیت جهاد مسلمانان در برابر صلیبی‌ها، معرفت ادیان شماره ۲
- ناتان شاو، ملکم (۱۳۹۵) حقوق مخاصمات مسلحانه، ترجمه سیده لطیفه حسینی و نرگس سادات موسوی، تهران، انتشارات خرسندی
- نظیفی، عباس و جعفری، سیداصغر (۱۳۹۰) نگاهی تحلیلی بر مخاصمات مسلحانه در دو دیدگاه اسلام و حقوق بین‌الملل، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی شماره ۵۴
- خبرگزاری شبستان، (۱۴۰۱) شناسه خبر: ۱۲۴۲۳۳۷، قابل دسترسی در آدرس:
<http://shabestan.ir>
- ولی‌وند زمانی، حسین و اکرمی‌نیا، محمد و گودرزی، سهیل و اسدی، مجید، (۱۴۰۱) نقش مبانی اعتقادی و ایدئولوژیک در اندیشه نظامی آمریکا، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۸۹

Purpose of War and Defense in the Military Thought of Islam and Christianity (A Comparative Study)

Majid Asadi*

Hossein Valivand Zamani[†]

Abstract

The nature of the religious and ideological foundations of each political unit is necessary and essential to understand the military thought of them; in this way, knowledge of the military thought of divine religions is very important. Since more than half of the world's people follow the two religions of Islam and Christianity, their military thought is particularly important. Therefore, this study aims to compare the purpose of war and defense in the military thought of Islam and Christianity and define the common points and their differences. The question of the research is "what are the commonality and difference points of the Islam and Christianity in purpose of war and defense in the military thought? This applied-developmental study was conducted with comparative method and using the analytical-descriptive approach. The data were run via MAXQDA software. Findings reveal that the main points of commonality are: confrontation, fight and destruction of disbelief, expansion of religion, achievement of peace and spreading justice. The main points of difference imply that Christianity considers the compulsion to obey and support the religion against non-Christian nations as a reason to justify war, while in Islam defensive jihad is to preserve the religion, and the spread of Islam by war is not allowed to other divine religions. It is concluded that the military thought of Islam and Christianity do not have much difference regarding the purpose of war and defense, and what can be seen on the surface is the difference in the views of their followers.

Keywords: Comparative Study, Military Thought, Purpose of War, Islam, Christianity.

Ph.D. in Strategic Defense Sciences, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

(Corresponding Author) m.tehran.93@gmail.com

[†]Associate Professor of AJA Command and Staff University, Tehran, Iran